

Budoucnost Velkého bratra - Účast Ústavu práva a technologií na projektu SMART

Matěj Myška,
Terezie Smejkalová

Obecným trendem posledních dvaceti let, podpořeným zejména událostmi okolo 11. září 2001 a s tím souvisejícím „bojem s terorismem“ je neustálý rozmach způsobů preventivního sledování chování občanů. Nejedná se již ovšem pouze o standardní vizuální sledování pomocí kamerových systémů. Technologický rozvoj umožnil nasazení sofistikovanějších metod jako sledování v kyberprostoru pomocí „chytrých“ telefonů, RFID čipů, biometrických údajů (včetně vzorků DNA) nebo integrovaných multisenzorických zařízení. Pechod od analogového k digitálnímu zpracování dat dále umožnil i automatizované rozpoznávání jednotlivců a rizikových faktorů. Z obyčejného jednoduchého sledování se tak postupem času stává tzv. chytré sledování (smart surveillance).

Zástupci institucí konsorcia projektu SMART

Je nasadě, že se jedná o mimořádně citlivé politické téma, zejména vzhledem k potenciálu ohrožit základní lidské právo na soukromí. Na úrovni evropské legislativy, zejména týkající se sdílení údajů mezi policií a bezpečnostními složkami, je smart surveillance zatím řešena tak, že „rozhodnutí, které vůči subjektu údajů zakládá nepřítomné právní účinky nebo které se jej významně dotýká a které bylo přijato výlučně na základě automatizovaného zpracování údajů určeného k hodnocení určitých rysů jeho osobnosti, je přípustné pouze tehdy, je-li povoleno právním předpisem, který rovněž upřesňuje opatření zajišťující ochranu oprávněných zájmů subjektu údajů“ (čl. 7 rámcového rozhodnutí Rady 2008/977/SVV). Právní předpisy, které by obsahovaly tato účinná opatření, v tuto chvíli ještě

neexistují. Situace tak vyvolává řadu právních i etických otázek jako například: Jaké druhy opatření pro ochranu legitimních zájmů jednotlivců by byly neúčinnější? Je možné mít jeden neutrální právní předpis, který se bude vztahovat na všechny druhy používaných sledovacích technologií, nebo je nutné každý jednotlivý druh upravit odděleně? Jakým způsobem posuzovat proporcionality zásahu do oprávněných zájmů jednotlivce a veřejného zájmu?

Odpověď na tyto a další otázky bude v letech 2011 až 2013 hledat projekt Scalable Measures for Automated Recognition Technologies¹ (akronymem SMART), kterého se účastní i Ústav práva a technologií jako již druhého projektu Sedmého rámcového programu. Projektové konsorcium tvoří dvacet institucí z více než šestnácti zemí a vzhledem k povaze předmětu zkoumané problematiky jsou kromě univerzit zapojeny i instituce policejního typu jako například Generální sekretariát INTERPOLu nebo Metropolitan Police London.

Plnění projektu je rozděleno na čtrnáct pracovních balíčků, z nichž je jedenáct výzkumných a zbývající tři jsou organizačně-hodnotící. Výzkum se bude

který bude obsahovat kromě doporučení i modelový zákon, jenž bude regulovat konkrétní záruky soukromí a ochrany osobních dat jednotlivců v situacích, kdy jsou používány smart surveillance technologie.

Ústav práva a technologií koordinuje plnění pracovního balíčku č. 14 (WP14 Dissemination and Knowledge Transfer), který se primárně nezaměřuje na výzkum jako takový, ale na efektivní komunikaci výsledků projektu jeho cílovým skupinám. Je tak zodpovědný mimo jiné za webovou stránku projektu SMART a za uspořádání dvou workshopů a závěrečné konference. Kromě toho se podílí na plnění dalších výzkumných úkolů. Tým Ústavu práva a technologií, který se bude podílet na projektu SMART, vede JUDr. Radim Polčák, Ph.D., a tvoří jej Mgr. Bc. Terezie Smejkalová a Mgr. Matěj Myška.

CONSENT Workshop: Kulturní rozdíly v pojetí soukromí

Luciano d'Andrea,
Terezie Smejkalová

Consiglio Nazionale delle Ricerche, jedna z partnerských institucí projektu CONSENT,¹ hostila 13.–14. ledna roku 2011 Full Immersion Workshop zabývající se kulturními rozdíly v pojetí soukromí a vnímání ochrany osobních údajů. Tento workshop byl jednou z událostí pořádaných v rámci projektu CONSENT, jehož partnerskou institucí je i Ústav práva a technologií PrFMU. V centru tohoto workshopu byl jeden z celkových třinácti pracovních balíčků projektu CONSENT. Cílem tohoto pracovního balíčku je zjistit, zda a jak se kulturní rozdíly v rámci Evropy promítají do pojetí soukromí a ochrany osobních údajů uživateli UGC² online služeb nebo členů online sociálních sítí. Tato zjištění jsou a budou promítána do dalších částí výzkumu projektu CONSENT. Koordinátorem této části výzkumu (Work package 13: *Analysis of cultural differences in the concept of privacy*) je Laboratorio di scienze della cittadinanza.

Pracovní balíček 13 (dále jen WP 13) byl zahájen v květnu 2010 a běží paralelně s dalšími pracovními úkoly.

- 1 Projekt CONSENT (SSH-CT-2010-244643) je spolufinancován Evropskou unií v rámci Sedmého rámcového programu. Názory vyjádřené v rámci tohoto výzkumu nemusí nutně vyjadřovat stanoviska Evropské komise a výhradní odpovědnost za ně nese jejich autor.
- 2 User-generative/use-generated online služby – online služby, jejichž obsah tvoří sami uživatelé.

1 Projekt SMART (Grantová smlouva č. 261727) je spolufinancován Evropskou unií v rámci Sedmého rámcového programu. Názory vyjádřené v rámci tohoto výzkumu nemusí nutně vyjadřovat stanoviska Evropské komise a nese za ně výhradní odpovědnost jejich autor.

V rámci tohoto balíčku byla nejprve studována a analyzována relevantní odborná literatura, která umožnila identifikovat některé podstatné body.

Jedním z nich je například zjištění, že kulturní rozdílnost se neprojeví pouze v chápání soukromí, ale také v chápání „*self-disclosure*“, a jedno není možné analyzovat bez druhého. *Self-disclosure* je chápána jako otevřenost jednotlivců (nebo skupin) poskytovat v rámci online světa informace o sobě samých (tedy například o svých pocitech, touhách, o tom, co zrovna dělají atd.).

Tato provázanost mezi soukromím a *self-disclosure* ale zdaleka není lineární. Ne že by tyto koncepty stály proti sobě ve vzájemné opozici; do vzájemného vztahu ale vstupují různými způsoby, které se mění zároveň s konkrétními aktéry a konkrétním kontextem. Navíc také dochází k určité atomizaci soukromého prostoru jednotlivce. Hranice mezi „soukromou“ a „veřejnou“ sférou se stává více pohyblivější a flexibilnější a je chápána různými jednotlivci odlišně. Paralelně s tímto procesem se zvětšuje potřeba *self-disclosure*: Jednotlivec vstupuje do vztahů s ostatními, a proto je třeba vymezit si vlastní identitu nejenom ohraničením vlastního soukromého prostoru, ale i relativně veřejným sdělováním informací soukromého charakteru.

Pro zkoumání tohoto komplexního systému se klasické přístupy a teorie obvykle používané pro analýzu kulturních rozdílů na Webu ukazují jako nedostatečné. Obecné teorie kultury nejsou efektivním nástrojem pro analýzu vysoce fragmentované a kulturně rozmanité společnosti a nebo zemí, které jsou si navzájem kulturně podobné a které se nachází v geografické blízkosti – tak, jak je tomu právě v případě projektu CONSENT. Proto namísto aplikace existujících teoretických konceptů a modelů byl v rámci WP 13 navržen specifický model analýzy kulturních rozdílů, které mohou ovlivňovat pojetí soukromí a *self-disclosure*. Předběžná verze tohoto modelu byla hlavním předmětem lednového workshopu.

Tento model zahrnuje analýzu dvou kroků: první krok zahrnuje měření vztahu k soukromí, *self-disclosure* a jejich vzájemných vztahů v rámci tzv. „*virtual square*“, a to skrze sadu různých indikátorů. Pojmem „*virtual square*“ se rozumí společenská a vztahová doména, jež je tvořena jedinci, kteří mezi sebou navazují online vztahy, setkávají se, sdílejí své nápady a pocity, ale i nejrůznější materiály, a společně tak vytváří nové obsahy skrze UGC online služby a sociální sítě. Druhý krok spočívá v měření vlivu takzvaných společensko-kultur-

ních milieů, kterými jsou například věk, pohlaví, národnost apod. na onen „*virtual square*“.

Tento model by měl také umožnit využití dat a indikátorů, které jsou již dostupné online (například data získaná v rámci výzkumů Eurostat, Eurobarometer, International Telecommunication Union nebo OECD).

V současné době dochází k první aplikaci tohoto modelu v praxi, a to v rámci dalších probíhajících pracovních úkolů v rámci projektu CONSENT. Na základě informací získaných v této fázi výzkumu bude v dalších měsících tento model měření přepracován a zdokonalen.

At' si úřady něco přivydělají

Radim Polčák

Předmětem mezinárodního projektu LAPSI vedeného Turínským centrem NEXA je hodnocení stávající evropské úpravy dalšího využití informací veřejné správy (PSI – public sector information). Poměrně bouřlivou diskusi nad dalším směřováním evropské harmonizační úpravy v této oblasti přineslo poslední jednání projektového týmu, které proběhlo koncem ledna v německém Münsteru.

Skutečnost, že členské státy včetně České republiky přistoupily k harmonizační směrnice poněkud laxně, je Komisi už delší dobu dobře známa – dokládají to i dílčí studie, které Komise k jednotlivým aspektům harmonizace zadává a které stále produkují vcelku tristní výstupy (naposledy se ukázalo, že v řadě členských států včetně ČR stále i přes výslovný zákaz fungují bezdůvodně exkluzivní dohody na další využití PSI, a to i v segmentech, jako jsou povinně publikované obchodní informace, judikatura nebo jízdni řády státem licencované hromadné dopravy). Objevují se však i relativně nové problémové oblasti, které si vyžadují zvláštní pozornost a náležitě ošetření.

Jedním z problémů PSI, které byly na Münsterském jednání podrobně diskutovány, byla otázka ceny PSI, kterou si příslušné orgány mohou účtovat za další užití. Původně optimistický náhled některých jihoevropských členů projektového týmu na minimalistické podmínky cenotvorby u PSI poněkud narušila zkušenost z České republiky a ostatních států, kde se úprava PSI spojila s právem na informace. Restriktivní cenová politika, která má u práva na informace nesporně své opodstatnění, totiž v případě PSI nefunguje (orgány veřejné moci a jiné veřejné korporace

totiž pak nejsou adekvátně motivovány k uvolňování PSI k dalšímu využití).

Ekonomické studie zejména ze Spojeného království a Nizozemí ukazují, že ekonomicky nejvýhodnější pro stát je poskytovat PSI ve většině segmentů včetně statistických, meteorologických nebo kartografických dat, komerčnímu sektoru k dalšímu využití zcela zdarma. Namísto přímého ekonomického efektu (tj. plateb za poskytnutí informací respektive za licenci k jejich dalšímu užití) totiž mohou v případě bezúplatného uvolnění PSI k dalšímu užití nastoupit mnohem významnější nepřímé efekty spočívající ve vzniku nových příležitostí pro podnikatele a přinášející tak zvýšení zaměstnanosti, daňových odvodů apod. Tento komplexní motiv však v praxi konkrétní veřejnoprávní korporace příliš nezajímá. Za situace, kdy je další využití PSI (trestuhodně) mimo politický zájem, tedy původcům PSI až na výjimky (u nás např. kraj Vysočina) chybí odpovídající motivace k tomu, aby k dalšímu využití PSI aktivně přispívali.

Jako adekvátní se tedy mimo jiné jeví i takové řešení cenotvorby za PSI, které odchýlně od práva na informace (a v souladu se směrnicí) dá příslušným původcům PSI možnost účtovat případným zájemcům nejen přímé náklady na výpravu, ale též náklady na pořízení, či dokonce kalkulovat do ceny i průměrnou návratnost investic (v české verzi směrnice šalamounsky přeloženou jako „přiměřený zisk“).

Otázka cenotvorby navíc představuje pouze jeden z mnoha indikátorů nevhodnosti spojení právní úpravy dalšího užití PSI s právním rámcem pro svobodný přístup k informacím. Právo na informace a další využití PSI se totiž nerozcházejí pouze v partikulárních aspektech, ale v samotné základní teleologii.

Zatímco primárním smyslem a účelem práva na informace je (vedle poskytnutí mocné zbraně nejrůznějším kverulantům) zajištění demokratické veřejné kontroly nad činností veřejných korporací a nad využitím veřejných prostředků, je primárním smyslem úpravy dalšího užití PSI výlučně ekonomický efekt. Za situace, kdy navíc není (a v dohledné době ani nebude) harmonizována evropská legislativa v otázkách práva na informace (vyjma informací o životním prostředí a nově i některých geografických dat dle směrnice INSPIRE), je důsledkem nasazení společného regulačního rámce pro oblast PSI spíše zvýšení nejistoty ohledně souvislosti s ostatními občanskými informačními právy.